

De la americanismul expansiv la capitalismul rentier (sau, de la modernitatea dezvoltării la întoarcerea rentei)

[From Expansive Americanism to Rentier Capitalism (or, from Developmental Modernity to the Return of Rent)]

Silvio SUPPA

Abstract: *The essay proposes an interpretation of democracy according to its evolution, as theorized by Alexis de Tocqueville, Guglielmo Ferrero and Talcott Parsons. Democracy, as a political regime and form of governance of citizens has evolved over time and has been subject to constant internal and external pressures. The return of President Donald Trump to power in the USA has triggered a wave of conservatism that is distinct from its classical forms. Any form of social dialogue, of institutional mediation is abandoned in favor of the politics of the strongest and richest.*

Keywords: *Americanism, capitalism, Gramsci, materialism, social control.*

Introducere

Această contribuție discută despre „americanism” într-un sens specific politico-social, deoarece termenul cuprinde și alte forme culturale, de la muzică la literatură, de la economie la filosofie, de la sociologie la antropo-structuralism, de la cinematografie la arte și nu numai. Această contribuție nu încearcă nici măcar să rezume un caleidoscop atât de vast încât a trezit lumea occidentală cel puțin din secolul al XIX-lea. Aici, sfera politică este abordată, însă îl vom omite pe Gramsci, deoarece scrierile sale pe această temă necesită o analiză exclusivă. Este demn de remarcat, totuși, că termenul „America” din scurtul meu itinerariu se va referi întotdeauna la Statele Unite, un loc puternic emblematic în istoria noului

continent, cel puțin în zonele sale nordice.

Democrația în viziunea lui Alexis de Tocqueville

Pentru a începe o discuție mai potrivită, numele lui Alexis de Tocqueville este în continuare relevant. În lucrarea sa fundamentală, *Despre democrație în America*¹, el studiază structura civilă și obiceiurile unei experiențe politice inovatoare, dar și o alternativă la frământările Revoluției Franceze.

Analiza aristocraticului călător francez se concentrează asupra Americii ca model centrat pe libertate și democrație, asociere ce a fost negată de un mare gânditor politic precum Robespierre. Și dacă pentru Tocqueville libertatea, în coerență cu modul de a gândi a primelor colonii engleze din

America de Nord, este semnul coexistenței unui sistem politic nu într-un tot compatibil cu valoarea individului, democrația este sufletul instituțional pentru echilibrarea puterilor și a diferitelor grupuri etnice, între principiile și religiile diverse ale populațiilor cvasi-pioniere de pe pământul american; în rest, în SUA, discriminarea împotriva negrilor și latino-americanilor rămâne o problemă deschisă.

Însă esența lecției lui Tocqueville rămâne riscul domniei majorității, ca instaurare a puterii de către o clasă socială numeric dominantă în parlamentele și reproducerea unui sistem rigid, surd la dezbateri și tendințial dominant. Tocmai această preocupare, niciodată pe deplin depășită, se află în centrul observației la Guglielmo Ferrero, un istoric meticolos al Romei antice, dar extrem de atent la lumea nouă, aflată în perioada de trecere între secolele al XIX-lea și al XX-lea, pe fundalul unei iubiri sincere pentru libertate și pace².

Guglielmo Ferrero și evoluția democrației americane

Guglielmo Ferrero, ginerele lui Cesare Lombroso, a vizitat America chiar înainte de 1913, anul volumului său substanțial despre America de Nord și de Sud, și a evidențiat complexitatea Statelor Unite. A fost o abordare în care a arătat diferența dintre Europa și statele guvernate de un capitalism care a provenit direct din liberalismul secolului al XIX-lea. Particularitatea Statelor Unite, așa

cum este expusă în cartea fundamentală *Fra due mondi*³/Între două lumi, este prevalența informalității în relațiile sociale și funcțiile statului, atât pragmatică prin natura sa, cât și puțin dependentă de birocrăția de tip european. Economia americană – potrivit lui Ferrero – a beneficiat astfel de o accelerare marcantă a producției și comerțului, favorizând totodată circulația mai largă a banilor și modernizarea profesiilor într-un context al fericirii emergente și răspândite, deși în expunerea dialogică a autorului nostru, bogăția singură nu este suficientă pentru bunăstarea unui popor. Totuși, Ferrero, poate sub influența lui Lombroso, în repetate și aproape sigur imaginare discuții pe puntea unei nave, definește SUA ca o „societate cantitativă”, în contrast cu prevalența spiritului, esteticii și frumuseții în tradițiile europene, apropiate de dezastrul Primului Război, și adaugă:

„Toleranța americană este copilul materialismului. Indisciplina – se spune – alcoolismul, ratele ridicate ale criminalității și divorțurilor... Dar viața este o cascadă învolburată, nu o fântână a unei grădini de vis: dezordinea [...] este doar impulsul cu care se deplasează din trecut în prezent”⁴.

Într-un proces atractiv născut din ruptura dintre trecut și prezent, puterea presei îl lovește și pe Ferrero, în timp ce într-o altă lucrare⁵ vede Statele Unite ca o putere economică și militară majoră, stăpână a celor mai avansate tehnologii și capabilă să influențeze viața statelor și popoarelor de-a lungul secolului al XX-lea, asemenea unei noi Rome imperiale.

Astfel, istoricul nostru este printre primii care se opresc să examineze cu atenție atât structura de tip non-castă a politicii americane, cât și influența puterilor și intereselor asupra lumii industriale; însăși grandoarea „zgârie-norilor” – este un simbol al bogăției concentrate. Dar aceștia nu sunt bani inerti; dimpotrivă, Ferrero identifică natura funcțională a relației dintre muncă și capital în America, de la marile afaceri la clasele de mijloc, la bănci și consum, toți factorii într-o lume în expansiune, în căutarea unor investiții constante și cu un recurs mai mare la utilaje decât în Germania, chiar dacă aici s-a investit în scopuri de război. Observațiile istoricului din Portici includ și atenția acordată numărului de femei angajate în producție (dar la Gramsci tema are o bază teoretică mai acută) și corelației strânse dintre producție și dezvoltarea socială, în crearea unui model politic de capitalism expansiv și consensual, sensibil la libertatea individuală în timpul liber și la fericire, care este menționată ca drept în Constituția SUA.

Talcott Parsons și triumful modelului democratic american

Nu este potrivit aici să revedem reflecțiile lui Gramsci în termeni comparativi, de la instituția Rotary la intoxicația alcoolică a muncitorilor și contradicțiile din jurul femeilor; în schimb, merită să ne concentrăm asupra unor considerații ale sociologului Talcott Parsons (1902-1979), sociolog care a studiat lumea ameri-

cană. El a subliniat atât imposibilitatea depășirii conflictelor civile, cât și necesitatea atenuării acestora prin mecanisme de integrare socială, libere de poziții dominante, și în cadrul unei logici de funcționalitate reciprocă între muncă și producție. Parsons scrie:

„Ordonarea relațiilor în acest context [sistemul social] este necesară pentru stabilitate, iar acest lucru se datorează existenței unor conflicte semnificative, potențiale sau latente. Prin urmare, problema luptei de clasă poate fi analizată luând în considerare aceste conflicte implicite și modalitățile prin care integrarea instituțională a sistemului reușește să contracareze mecanismele de control eficiente sau ineficiente”⁶.

Problema centrală este corelația dintre integrare și controlul social, dar controlul democratic, conform unui element structural tipic lumii americane, este atât de îndepărtat, fie de Marx, cât și de concentrarea puterii lipsită de funcționalism, adică de serviciul adus societății. Obiectivizarea sau raționalizarea acestui model de gândire funcționalist este promovată de utilizarea cunoașterii, înțelegerea ca o abilitate utilă, ca soluție la fiecare problemă, considerată în singularitatea și originea sa. În această cheie, rațiunea elimină orice loc eticii, dar rezolvă unitatea lumii americane în recunoașterea conceptelor de competență și protecție a sistemului. Parsons referindu-se la aceasta scrie despre aplicarea practică a științei:

„Raționalitatea astfel înțeleasă [în scopul controlului democratic] depășește cu mult limitele științei în sens tehnic, fie că este pură sau aplicată.

Omul de afaceri, supraveghetorul activităților productive și, în egală măsură, profesionistul neștiințific, cum ar fi avocatul, sunt obligați să caute să își îndeplinească atribuțiile într-un mod «mai bun», mai «eficient»⁷.

Astfel, regula echilibrului american rămâne în corelația dintre cunoaștere și utilitate, ștergând toate formele de cunoaștere umanistă tipice tradiției europene. Pentru Parsons, America se bucură de o dimensiune a puterii intercontinentale, care nu este doar militară, tocmai pentru că se mișcă pe linia raționalismului social, matricea unei eficiențe materiale fără egal - lumea expertizei și a așa-numiților „experti” – o noțiune care a devenit acum o „credință”, mai ales în limbajul mass-media. Aici, bildung-ul göethian⁸ este înlocuit de practica și organizarea economiei, văzută ca o valoare indispensabilă, în timp ce propaganda de orice fel fragmentează autonomia individuală în singularitatea cetățenilor, copleșiți de o practică aproape spontană, imperceptibilă sub masca progresului obiectiv, și de o publicitate comercială neobosită, care transformă subiecții pieței complet pasivi în cumpărători. De aceea, America găzduiește un concept de putere care se definește global ca ordine și intern ca avere, în sensul succesului. În acest scenariu, doar președinția lui Kennedy, care s-a încheiat cu vărsare de sânge, a făcut posibilă o anumită educație privind egalitatea persoanelor de culoare, un concept care a fost acum pierdut din vedere în politica americană, în ciuda eforturilor duse până la sacrificiul

suprem de Martin Luther King. În secolul XXI, după atacul reușit al fundamentalismului islamic asupra Turnurilor Gemene din New York, SUA și-au relansat politicile mai „musculare” odată cu Războaiele Arabe din Golf. Ulterior, mai ales după președinția lui Barack Obama, a început o distanțare progresivă de Europa. Astăzi, sub Trump, în urma unei serii de poziții improvizate și rapid schimbate, președintele SUA aproape că nu se mai angajează cu țările occidentale ale bătrânului continent, considerate aliați prezumtivi, vicleni și nesiguri⁹. Mai ales odată cu al doilea mandat al lui Trump, ideea unei ordini mondiale revine, dar sub o înfățișare lipsită de o politică externă reală, sfâșiată între spectacol și amenințarea cu forța. Iată-ne deja în mijlocul crizei acelei cosmopolis americane care, imediat după al Doilea Război Mondial, apărea ca o insulă primitoare cu resurse infinite și o economie puternică gata de reconstrucție în Italia și Germania. În declinul latent al secolului XXI¹⁰, spiritul fordismului s-a estompat în mare măsură, chiar și ca memorie istorică, marginalizat de o militarizare a relațiilor internaționale, în special cu cele mai tulburi state islamice ale decolonizării, dar și de conflicte sociale interne, puțin recunoscute oficial și gata să se sublimeze în recurgerea la arme personale și ura împotriva tinerilor sau a celor „diferiți”, de la persoanele de culoare la imigranții „latino” aflați ilegal în SUA. America și-a schimbat fața, iar armele sale, folosite în atâtea războaie din Orientul

Mijlociu, au întărit, chiar și în comparație cu bombardarea Iranului, instinctul pentru deținerea propriului armament, menit să elimine inamicul, fie el real sau imaginar; nu mai există negocieri, medieri diplomatice sau respect pentru indivizi, într-o ofuscare totală a eticii sociale a dialogului.

Privind în urmă la anii Războiului Rece și ai descurajării nucleare, nu au existat încercări de soluții militare la diversele crize internaționale și nici măcar în cazul rachetelor sovietice din Cuba nu s-a ajuns la o confruntare, în ciuda amenințării lui Kennedy. Aceasta a fost rezolvată în câteva ore odată cu întoarcerea navelor și rachetelor rusești și revenirea la gânduri pașnice. Dar Kennedy și noua sa frontieră au fost doar un episod; politicile sale ulterioare au fost puternic caracterizate de războaie de tot felul și cu orice motivație, de la Vietnam la lupta împotriva islamismului și dobândirea de către americani a rolului de gardian înarmat, cu puține recurgeri la lege și o demonstrație preponderentă a forței armate. Abia în cele două mandate ale lui Clinton am văzut încercări de a reînnoi un *New Deal* - este inutil să vorbim despre bunăstare în America - care au fost apoi măturate de așa-numita globalizare, care a dezorientat complet forțele din jurul NATO, și a afectat puntea de dialog, care acum pare atât de depășită dintre Atlantic și Europa. În Statele Unite, personalizarea politicii și competiția acerbă, directă, pentru Casa Albă au prins încet și constant rădăcini. Acesta era un obiectiv răvnit atât pentru democrați, cât și pen-

tru republicani, care cheltuiau - și continuă să cheltuie - sume masive de bani în campaniile electorale. Scopul a fost și este în continuare delegitimizarea adversarului, chiar exploatarea oricărei acuzații penale împotriva candidatului advers, pentru a obține o poziție dominantă, împiedicând în același timp femeile să intre la Casa Albă.

America și noua ordine mondială: o reinterpretare a democrației de către Donald Trump

America a devenit astfel o altă Americă, mereu concentrată pe propriile interese, chiar cu prețul ignorării ONU și dezorientării NATO, chiar dacă acesta rămâne operațional. Dar SUA au pierdut și simpatia și curiozitatea multor tineri, care și-au îndreptat speranțele pentru un viitor mai bun în altă parte. Locurile de muncă și salariile mari ale fordismului au dispărut în favoarea unei bogății colosale concentrate, fără a ține cont de cei mai puțin înstăriți și fără a acorda atenția cuvenită dezvoltării sociale. În același timp, piața începe să utilizeze reguli care nu numai că nu reflectă politica, dar tind să diminueze însăși funcția statalității. Astfel, se nasc noi oameni bogați, în mare parte lipsiți de cultură, inclusiv de educație socială, iar dualismul dintre opulență și sărăcie se consolidează, cu prăpăstii de inegalitate în exercitarea cetățeniei. Politica, acum marginalizată situată sub influența marelui capital și a înaltei finanțe, are nevoie de sprijin economic, dar, mai presus de toa-

te, de manipularea conștiinței larg răspândite, prin propagandă mediatică capabilă să-i facă pe oameni să creadă ceea ce vrea ea. Astfel, caracterul Americii de societate deschisă se pierde continuu, iar greutatea pieței bursiere, noul termometru universal al capitalismului financiar, crește. Pe scurt, se conturează o lume mai materialistă și utilitară, fără doctrinele programatice modelate după Kennedy și, într-o oarecare măsură, Obama, și fără securitatea socială propusă de viziunea asupra lumii a grupurilor conducătoare coezive, înzestrate cu o capacitate mai mare de autocritică sau cel puțin de autoreflexie. Astăzi, critica este făcută de marii actori de pe marele ecran și de cei mai vocali membri ai culturilor și mișcărilor ecologiste legate de problemele de gen. Persoanele de culoare dezmoștenite constituie încă o lume separată, adesea obiect al neîncrederii și, în orice caz, nedestinată centralității sociale, cu excepția cazurilor flagrante și minoritare ale divertismentului, jazz-ului sau sporturilor olimpice. America își pierde coerența și securitatea, pierzând în același timp din vedere legătura necesară dintre bogăție și democrație. Între timp, chiar și cercetarea spațială își pierde farmecul umanismului tehnologic al primului scurt pas pe Lună (1969) și cade în mâinile întreprinderilor capitaliste cu intervenția unor sume private, sau chiar individuale, uimitoare, un anunț trist al umbririi autonomiei științifice a cercetării naționale și, în același timp, al unei alterări istorice a valorii producției: pro-

ducția de bunuri de consum se contractă tacit, chiar și cu o anumită acceptare a acelei mentalități minimaliste și defetiste, care ani de zile a plasat China drept așa-numita prima „fabrică a lumii”.

În secolul XXI, vânzarea de energie pe o piață mai mult sălbatică decât liberă oferă mult mai mult decât fabricarea de bunuri manufacturate, alimente de calitate sau medicamente. Chiar și petrolul antic este acum energie, prețurile nemaifiind controlate de statele individuale. Mai mult, mașina emblematică a lui Ford începe să dispară de pe prețurile de pe piața bursieră, odinioară jubilante și acum fluctuante, provocând temeri incalculabile în rândul muncitorilor - o altă devalorizare a forței de muncă - și posibilitatea unei noi acumulări prin descentralizarea fabricilor către țări mai sărace, cu salarii înjumătățite. Dar întregul sector auto, electric sau cu ardere internă, se micșorează, atât în fabricile-mamă, cât și în sectorul aferent pieselor de schimb și serviciilor; acest lucru duce la un declin al mentalității industriale care marcase tranziția Statelor Unite de la o agricultură aproape bazată pe sclavie la industria modernă, prerogativa părții nordice a acelei țări, adevărata forță motrice a bogăției răspândite și a cercurilor de afaceri și comerciale din întreaga lume. Această veritabilă mutație modifică profund caracterul laturii celei mai luminoase și captivante a Americii, trecând de la imaginea unui univers vast, receptiv, atent la productivitate, precum și la o sensibilitate etică și religioasă răs-

pândită, deși nu predominantă, la o fază de criză civilă greu de perceput. Cea mai gravă, mai ales pentru că este cea mai frapantă, a fost asaltul asupra Parlamentului SUA după sfârșitul primului mandat al lui Trump. În totală ignorare a votului democrat, Trump a continuat să inflameze cele mai rele elemente ale concetățenilor săi cu teoria fraudei electorale, transformându-se astfel într-o victimă, în liderul care era cu adevărat. Acest lucru a declanșat și un decalaj politic din ce în ce mai evaziv, poate și datorită anumitor fragilități ale lui Biden și a autopromovării mute în favoarea lui Trump în rândul judecătorilor pe care el însuși i-a promovat. Odată cu actualul al doilea mandat al acestui președinte neînțelept din punct de vedere politic, primele semne ale unei crize și ale declinului substanțial al țării se simt chiar și în universitățile unde învață copiii familiilor înstărite. Zvonurile despre decăderea Americii, în principal din cauza slăbirii unei clase conducătoare deja fragile, ostilă față de negri și din ce în ce mai predispusă la protestele „președintelui-șef” sunt din ce în ce mai auzite și în universitățile urmate de copii celor mai bogați. Țesătura socială se destramă, iar în administrațiile publice este în desfășurare o campanie tăcută de reducere a personalului împreună cu o politică antagonică față de ziarele cu o îndelungată tradiție democratică. La urma urmei, pentru a promulga o lege, Trump nu are nevoie decât de un pix și un registru de laude, unde poate semna, în termeni de triumf personal,

un decret imediat aplicabil, născut din imaginația autoritară a unui președinte fără profil național. Cea mai mare legitimitate a sa este promisiunea de a-și face țara din nou puternică, iar curând devine clar că noțiunea de putere are acum o față nu atât militară, consolidată de-a lungul secolelor, cât economică, a bogăției materiale sporite sub formă de dolari care vor fi colectați prin acte guvernamentale și financiare pentru a fi folosiți în beneficiul președintelui.

Parlamentul rămâne într-un colț întunecat, parțial din cauza crizei de idei și alianțe a democrațiilor, iar poziția lui Trump în SUA apare din ce în ce mai mult ca un primat al posesiei: a putea avea sau a crede că ai. Aceasta alimentează agitația maselor populiste, adică a celui segment al populației și a clasei de mijloc joase materialiste, sau a imigranților mai mult sau mai puțin ilegali, preocupați de ei înșiși, susținând un conservatism economic și posesiv, care se reflectă și în adevărata și incomensurabilă bogăție a industriilor comunicațiilor și electronicii. Ideologia „reîntoarcerii la măreție”, în plus, surprinde credulitatea naivă a oamenilor cu promisiuni imposibil de respectat și, prin urmare, din ce în ce mai mult forțați să ridice și mai sus miza, ca într-un joc de poker lipsit de raționalitate și destinat să amplifice înșelăciunea pe care se bazează. Responsabilitatea pentru această goană spre îmbogățire, despre care Trump susține că s-a pierdut în trecutul recent, este întotdeauna atribuită unei figuri sociale abstracte a „celuilalt” sau chi-

ar alterității civile prin excelență: sud-americanii de culoare, mereu „inactivi”, culturi queer (deși cuvântul englezesc înseamnă pur și simplu „excentric”) și esența identităților și diferențelor de gen, adesea nuanțate de căutări anxioase ale conștiinței de sine. Dar mult mai mult decât aceste schimbări profunde din țesătura socială americană, faza dificilă a constituționalismului democratic american cântărește greu, adesea victima desemnată a forțelor care nu se gândesc la politici de echilibru, ci își propun să prevaleze prin omiterea atât a regulilor, cât și a conceptului de diversitate. Trump este modelul arogant al acestui populism zdrențuit, lipsit de obiective, legi și tradiții concrete. El a devenit imaginea model a unui om posesiv care aspiră să fie omul puternic, mai degrabă decât să-și onoreze funcția prezidențială. Acest lucru se datorează parțial faptului că Trump însuși cunoaște doar meseria de maestru și o practică chiar și cu angajați sau colaboratori care, dacă nu sunt de acord cu politicile sale, se confruntă cu marginalizarea, dacă nu chiar cu concedierea. Prin urmare, teama de a pierde poziții sociale profitabile este răspândită în America, iar cea mai presantă preocupare nu este atât viitorul, cât conceptul unui viitor întru-chipat în dezvoltare - adică permanența unei intimități capabile să se protejeze și să se conserve prin intermediul banilor. Trump însuși este emblema unui conservatorism care este și violent, iar în responsabilitatea sa publică este neatent la dezvoltarea societății în ansamblu, în diversifica-

rea și rolurile sale, de la producție la comerț, de la alianțe la relațiile cu lumi noi, de care totuși se apropie. Cazul unei Chine puternice este valabil doar în ceea ce privește avantajul imediat, anti-rus. În această viziune a capitalismului, niciodată liberală și fără paralelă între creșterea și dezvoltarea generală a țării, Trump rezolvă problemele interne cu proceduri gestuale, dând astfel impresia de eficiență care exclude însă discuția, expertiza, negocierea politică și, în general, toate funcțiile parlamentare și toată productivitatea democratică a reprezentării.

Și mai limitată este atenția președintelui american față de lumea internațională, în mijlocul unui conflict între dorința sa de a apărea ca marele pacificator în fiecare arenă politică și abandonarea reală a principiilor, sau cel puțin a practicii dialogului, în ministere și societatea civilă. Președintele se mulțumește cu ciuful său amuzant, care promite bogăție pentru America și, în paralel, organizează numeroase întâlniri ceremoniale în faimosul „Birou Oval”, unde, însă, tot „Președintele” este cel care decide totul, adesea încântându-se de decorul teatral al delegațiilor internaționale sau de ucenicii participanți ai vrăjitorului populist american. Acum, scopul lui Trump este doar o combinație de forță militară, invocată cu imagini mic-burgheze, și pacificare prin echilibre fictive, teatrale, așa cum s-a întâmplat cu Putin. Acestea sunt, în realitate, neproductive sau pline de reproșuri la adresa Europei, astăzi adevăratul său dușman, pentru

că este, până la urmă, o școală a parlamentarismului și a apărării pluralismului și a disidenței raționale. Cu aceeași abordare de tipul „ia-o sau lasă-o”, Trump își propune să folosească Israelul ca o oportunitate de a-și etala mușchiul politic – fosta mare putere – în urmărirea unui succes care să contrabalanseze inacțiunea forțată în cazul Ucrainei, unde întregul guvern american demonstrează o incapacitate de a înțelege problemele, abordările și prudența tipică guvernelor competente. Mai mult, această configurație de „sunet și lumini”, sau spectacole televizate fără rezultate concrete în restabilirea păcii și a valorii vieții, întărește convingerea tot mai mare că președinția lui Trump este dedicată unei absorbții absolute în sine, dar una care nu se bazează exclusiv pe puterea propagandei. De fapt, încă din mandatul său anterior, era clar că actualul președinte american urmărea coroana de lider incontestabil, un Napoleon modern, mai degrabă decât persoana responsabilă pentru o platformă politică. Primul mandat al acestui republican s-a încheiat cu o înfrângere pe care nu a atribuit-o niciodată incertitudinii electorale reale; al doilea mandat i-a demonstrat zilnic aspirația de a fi câștigătorul de drept. Exercițarea zilnică a unei puteri pe care o cunoaște doar ca decizie și pierderea unei strategii de dezvoltare se reflectă și în limbajul său pseudo-economic, concentrat în primul rând pe dobândirea de poziții avantajoase pe piață, apropiate de vechile chirii. Trump își încredințează statura de bogat și puter-

nic zgârie-norilor, turnurilor, cum se spune în SUA, conform unei mentalități vechi care plasează înălțimea fizică drept loc al comenzii și care caută în figura superioară al șaptelea cer al direcției ireversibile: o versiune cinematografică a superiorului non *recognoscens*, pentru că Trump președintele este cel mai înalt dintre toți, iar atunci când nu este în măsură să-și motiveze în continuare voința ineluctabilă, devine chiar intermediar al lui Dumnezeu – a spus asta de mai multe ori după a doua sa alegere – demiurg și delegat al unei stăpâniri bazate nu pe rațiune, ci pe credință, prin urmare incontestabilă, așa cum susține adesea acest președinte-stăpân.

Întruchiparea mentală a acestei poziții supreme și înalte rezidă în „turnul” său, o proprietate imobiliară care este atât un simbol neo-medieval, cât și un templu modern al unui lucru material și proprietar. Același spirit de politică și acumulare lipsit de circularitate socială – semnul distinctiv original al capitalismului american – este planul de a transforma ruinele palestinienilor într-o coastă de hoteluri de vacanță, deci ciment și alte venituri: pentru acel popor, nimic. Și apoi vine revenirea la vechiul sistem de tarife, un instrument fundamental extorcant pentru a subjugă piața nu la valorile reale, competitive și promoționale ale schimbului (Piața Comună s-a născut tocmai pentru a elimina tarifele dintre țările prietene), ci la artificii frontierei care trebuie protejată, acum o oportunitate prețioasă pentru triumful unei practici protecționiste a unui proprietar de pământ, care comprimă orice idee de

integrare economică și comerț cosmopolit sub o taxă arhaică. Trump transformă comerțul internațional în reguli care favorizează partea contractantă privilegiată din contract, care este și stăpânul teritorial, așa cum s-a întâmplat în Italia pre-unificare și uneori chiar post-unificare. Activul care contează este imobilul, „lucrul” care generează bani, iar diferența de valoare *versus* calitate a bunurilor schimbabile este compensată de un impozit, o taxă care corespunde exact opusului specificității averii mobile și valorii sale ca instrument circular de schimb, liber și neprotejat. Piața și însuși rolul capitalului sunt astfel forțate să se falsifice, să privilegieze renta. Rentele, o formă antică de achiziție precapitalistă, reapar în SUA de astăzi, o țară care există acum fără expansiune socială, alegând dominația necalificată în detrimentul participării la piața globală diferențiată a secolului XXI și al schimbului pașnic. Rentele, ca într-un film filmat invers, redevin centrul unei politici de imobilitate armată și neproductivă. În același timp, genul de ascensiune socială pe care locurile de muncă și expertiza industrială și științifică americană o reprezentau odată o aspirație și o speranță universală a stagnat, iar chiar și cercetătorii de top din universitățile americane încep să se retragă în Europa, fie și numai pentru o mai mare libertate de gândire și disponibilitatea finanțării, independent de un „șef” care seamănă din ce în ce mai mult cu un

despot deghizat. Aceeași practică speculativă este acum agravată de tarifele la medicamentele vândute de SUA, o suprataxă care distruge cu adevărat viața biologică din corpurile celor care suferă de boli grave sau pandemii. Aici, chiar și știința despre care vorbea Parsons a devenit un interes personal, o speculație cinică, oarbă și fără minte, și chiar utilizarea electronicii în informatică și în industria auto presupus nepoluantă rămâne o perspectivă de angajare promițătoare pentru mulți, în timp ce așa-numita Inteligență Artificială pune deja mii de muncitori pe străzi, chiar și în Europa. Acest scenariu al bogăției hiperconcentrate, confruntată cu un consum din ce în ce mai restrâns și afectată de inflația monetară, își lasă deja amprenta asupra democrațiilor europene, unde cheltuielile, până acum, au însemnat investiții, creșterea calității vieții și fericirea socială. Aici trebuie să ne întrebăm dacă putem continua să vorbim despre Occident, cu toată complexitatea și pluralitatea sa fascinantă, fără să ne temem că progresul va fi alimentat doar de arme, folosite în prezent în diferite părți ale globului sau pur și simplu jonglate. Și dacă astăzi în New York primim cu brațele deschise un primar democrat de origine arabă și cu înclinații socialiste, acest lucru tot nu este suficient pentru a vorbi despre o inversare a tendinței.

Traducere din limba italiană
realizată de Sabin DRĂGULIN

Note

- ¹ Această lucrare este încă în centrul studiilor de specialitate; versiunea sa italiană există în diverse ediții. În lim-

- ba română recomand ediția publicată la Editura Humanitas, București, 2017.
- ² Numărul scrierilor și conferințelor acestui intelectual din Portici care a călătorit prin lume este vast. Scrierile sale sunt redactate într-un limbaj strălucit, deși unele dintre viziunile sale curajoase s-au poziționat mai mult spre protestul cult și utopic decât spre depășirea conflictelor în desfășurare.
 - ³ G. Ferrero, *Fra due mondi*, Treves, Milano, 1913.
 - ⁴ *Ibidem*, p. 177. Puntea de suspensie a autorului nu este între paranteze.
 - ⁵ G. Ferrero, *Le génie latin et le monde moderne*, Bernard Grasset, Paris, 1917.
 - ⁶ T. Parsons, *Società e dittatura*, il Mulino, Bologna, 1956, p. 11.
 - ⁷ *Ibidem*, p. 18.
 - ⁸ Bildung, un concept cheie în filosofia și educația germană, este strâns legat de operele lui Johann Wolfgang von

Goethe, pe care îl regăsim cu precădere în romanul său „Wilhelm Meister”. Bildung se referă la un proces de autocultivare și dezvoltare personală care pune accentul pe armonizarea minții, inimii și identității unui individ în cadrul societății. Nu este vorba doar despre dobândirea de cunoștințe, ci implică o transformare mai profundă a sinelui, promovând atât maturizarea personală, cât și cea culturală. (n.tr.)

- ⁹ Despre această temă recomand R. Hofstadter, *L'odio per gli intellettuali*, LUISS, Roma, 2024; dar ediția originală a apărut cu mulți ani înainte.
- ¹⁰ Mă refer la două eseuri ale lui C. H. Kupchan, *La fine dell'era americana*, il Mulino, Bologna, 2003 și *Nessuno controlla il mondo*, Il Saggiatore, Milano, 2013.

Bibliografie

Lucrări cu caracter general și special

- FERRERO, G., *Fra due mondi*, Treves, Milano, 1913.
- IDEM, *Le génie latin et le monde moderne*, Bernard Grasset, Paris, 1917.
- GRAMSCI, A., *Quaderni del carcere*, Q. 22 (V), (ediție îngrijită de) V. Gerratana, Einaudi, Torino, 1975. Varianta în limba română este GRAMSCI, A., *Caietele din închisoare*, Caietul 22, (ediție îngrijită de) Sabin Drăgulin, Ioana Cristea Drăgulin, Angelo Chielli, Editura Timpul, Iași, 2025.
- HOFSTADTER, R., *L'odio per gli intellettuali*, LUISS, Roma, 2024.
- KUPCHAN, H.C., *La fine dell'era americana*, il Mulino, Bologna, 2003.
- IDEM, *Nessuno controlla il mondo*, Il Saggiatore, Milano, 2013.

PARSONS, T., *Società e dittatura*, il Mulino, Bologna, 1956.

